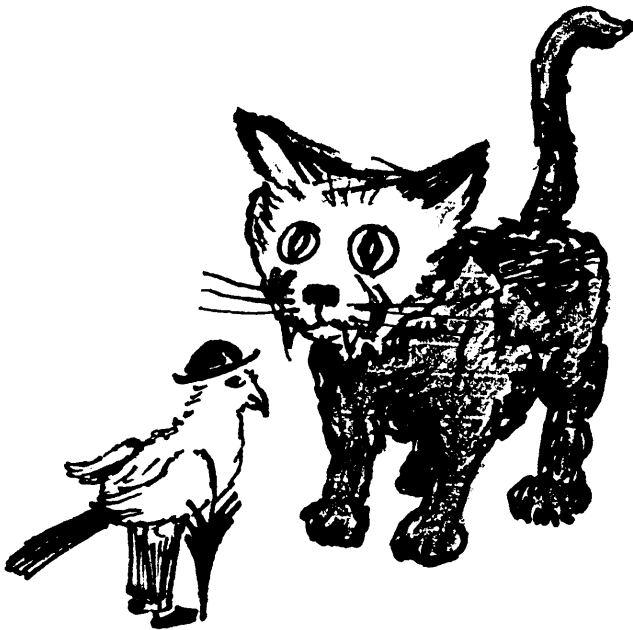




Okritisk mysteriebok

Bokförlaget Forum har gett ut boken *Övernaturligt i vår tid* av Janet och Colin Bord. Enligt underrubriken handlar boken om ögonvittnens berättelser om "ufon, spöken, jättekatter, sjödjur och havsvidunder, fågelmänniskor, regn av grodor och fiskar, poltergeistfenomen och andra märkliga ting". Bokens 17 kapitel täcker



också in många av de vanligaste "mysterier" som brukar behandlas i pseudovetenskaplig litteratur. (Det viktigaste undantaget är sk extra-sensorisk perception, som författarna valt att inte behandla.)

Bokens drygt 300 sidor består av ett mycket stort antal korta "fallbeskrivningar" om i genomsnitt cirka en halv sida var. Det genomgående temat är att dessa olika fall inte kan ha någon "naturlig" förklaring.

Mitt starkaste intryck av boken är att den tar upp förvånansvärt många fall som har en känd och lätt tillgänglig naturlig förklaring — en förklaring som författarna avstår från att presentera. Som exempel kan vi ta bokens UFO-fotografier.

Fyra UFO-fotografier

Paret Bord har valt ut fyra fall av UFO-fotografier som de presenterar i boken, eftersom de "har alla överlevt den mest intensiva skärskådning, även om deras äkthet fortfarande inte är oomtvistad".

Det första av dessa fall gäller två foton som Paul Trent tog på sin gård i McMinnville, Oregon, USA, i maj 1950. På fotot syns en oval mörk fläck på himlen. Författarna skriver: "De otaliga tekniska analyser som genomförts har kommit till skilda slutsatser vad gäller fotonas äkthet, men majoriteten stöder ändå paret Trents egen version."

I sin bok *The UFO Verdict* (1981) re-
dovisar Robert Scheaffer en noggrann analys av paret Trents fotografier. Genom att studera skuggor och reflexer på bilden kunde han konstatera att den var tagen ca klockan 7.30 på morgonen. I en tidningsintervju mindre än en månad efter händelsen uppgav emellertid fru Trent att fotografiet hade tagits klockan 19.45 på kvällen. Här är något som inte stämmer.

Ett av de båda fotografierna är återgivet både i Bords och i Scheaffers bok. Det finns emellertid en väsentlig skillnad. På Scheaffers bild ser man två telefonledningar strax ovanför "tefatet". I Bords bok är bilden beskuren så att man varken ser telefonledningarna eller telefonstolpe. (Denna beskärning är tydligen inte ovanlig. Scheaffer skriver i sin bildtext: "I de flesta UFO-böcker är dessa ledningar bortbeskurna".)

Scheaffer kunde påvisa att det ovala föremålet på båda bilderna befann sig rakt under samma punkt på telefonledningarna. Detta är förvånansvärt, eftersom kameran hade flyttats ett gott stycke mellan de båda bilderna. Det ena fotot var taget på större avstånd från telefonledningarna och märkligt nog hade "tefatet" och telefonledningarna minskat lika mycket i storlek mellan de båda bilderna.



Dessutom gick det att skönja vad som såg ut som ett litet föremål, liggande på ovarsidan av den ena telefonledningen, rakt ovanför "tefatet". Det är, som Scheaffer påpekar, ganska ovanligt att små föremål ligger och balanserar på telefonledningar. En mera rimlig förklaring är givetvis att "tefatet" är ett föremål som hängts upp i telefonledningen, och att hopknycklade trådar gav intrycket av ett litet föremål ovanpå telefonlinan.

Brasilianska UFO:n

Paret Bords andra UFO-foto togs i närheten av Rio de Janeiro i maj 1952. Även här ser man ett ovalformat föremål till synes fritt svävande i luften. Paret Bord argumenterar för att detta troligtvis är ett äkta fotografi.

Om detta fotografi skriver Scheaffer: "Vid närmare betraktande ser man tydligt att UFO:t är en förfalskning. Medan träden och berget i förgrunden kastar skuggorna åt vänster, kastar välvningen på det flygande tefatet sin skugga åt höger." Scheaffer berättar att detta fotografi har betvivlats också inom UFO-rörelsen.

Bokens tredje UFO-fotografi är också brasilianskt. Det togs i januari 1958 från en båt i närheten av ön Trinidad. Paret Bord är här något försiktigare i sin bedömning, men anser att fotot (som togs av en expert på fotografiska trick) har "en stark äkthetsprägel över sig". De återger utan kommentar fotografens påstående att han blev "knuffad än hit än dit av andra nyfikna som också ville se föremålet". Även detta fall behandlas av Scheaffer, som bl a berättar att fartygets hela besättning hade intervjuats av journalister några veckor senare, men att ingen utom fotografen hade sett föremålet. "Trots att däcket var fyllt av sjömän hade inte en enda i besättningen sett föremålet."

Kanske en navkapsel?

Bokens fjärde UFO-fotografi togs i oktober 1981 på Vancouver Island i Kanada. Även denna bild visar vad som verkar vara

ett runt metallföremål fritt svävande i luften. Jag har inte tillgång till några ytterligare uppgifter om fallet, och uppgifterna i Bords bok räcker inte till någon närmare analys. Det som enligt författarna gör detta foto så märkligt är att "fotografen observerade inte själv ufot när hon tog kortet". Några trovärdiga vittnesuppgifter som styrker att det gick till på detta vis anges dock inte. Det finns såvitt jag kan se inget som hindrar att detta kan vara ett fotografi av ett upphängt eller utkastat föremål, t ex en navkapsel.

Jag kan inte avhålla mig från ytterligare två belysande exempel från bokens avsnitt om UFO:n.

De "säregna ljusfenomen" som iaktogs från ett flygplan utanför Nya Zeeland i december 1978, har enligt paret Bord "förblivit ouppklarade". I själva verket förklarades de av Philip J Klass i hans bok *UFO — the public deceived* (1983). Ljus-fenomenen kom från en grupp av japanska fiskebåtar, som använde starkt ljus för att dra till sig räkor.

Det har enligt paret Bord "inte varit möjligt att dra några säkra slutsatser angående den farkost som avlade ett kort besök på familjen Johnsons gård" i Delphos, Kansas, år 1971. I själva verket har det ringformade "tefatsavtrycket" genom laboratorieprov visat sig vara svampmycel. (Svampar växer som bekant ofta i ringformationer, "häxringar".)

Alla exempel jag hittills har nämnt är hämtade från de två av bokens 17 kapitel som handlar om UFO:n. Bokens övriga kapitel är av samma slag.

Argumentationsanalys

Man behöver inte alls vara bekant med den skeptiska litteraturen för att märka att något är på tok med boken *Övernaturligt i vår tid*. Boken kan också tjäna som underlag för en övning i argumentationsanalys. Låt mig nämna tre typiska brister i argumentationen som ständigt



återkommer i boken.

1. Hänvisning till ospecificerade "vetenskapsmän" och "forskare"

Om en film om Bigfoot (apmänniskan) sägs det t ex att "åtskilliga vetenskapsmän" anser den vara äkta. Vilka dessa vetenskapsmän är sägs inte. I boken återges en stillbild från filmen. Den som tittar noga kring ögonpartiet på bilden kan se att den visar en människa utklädd i apdräkt.

2. Författarna nämner ibland alternativa förklaringar, men sällan de mest uppenbara eller naturliga förklaringarna

På detta sätt skapar de en bild av att de har ett kritiskt förhållningssätt, som de faktiskt inte har. Ett exempel:

På 1700-talet ska nattvardsvinet och hostian vid en mässa i Lanciano i Italien ha förvandlats till äkta blod och kött. Relikerna, några blodklumpar och köttstycken, har sedan dess bevarats i kyrkan. År 1970 undersöktes de av anatomiprofessorn Odoardo Linoli, som enligt författarna kom till slutsatsen att det rörde sig om mänskligt blod av blodgruppen AB samt av mänsklig hjärtmuskel. De citerar hans utlåtande: "Blodet innehåller ämnen som normalt förekommer i färskt blod. Hur köttet och blodet kunat bevaras intakt i tolvhundra år, utsatt som det varit för atmosfäriska och biologiska angrepp, är ett fenomen som trotsar varje försök till förklaring."

Efter detta tillfogar författarna "en brasklapp till detta entydiga utlåtande: det finns inga bevis för att köttet och blodet en gång i tiden verkligen varit bröd och vin". Däremot tar de inte upp den viktigaste (och hoppas jag, mest uppenbara) invädningen: Om detta blod innehåller ämnen, som normalt bara förekommer i färskt blod, varför ska vi då tro att det kommer från 1700-talet? Har någon åldersbestämning med exempelvis C 14-metoden gjorts?

3. Trots att boken till allra största delen bygger på principen "ögonvittnen berättar" förs ingen diskussion om vittnespsykologi eller om farorna med andra- och tredjehandsuppgifter om vittnesberättelser

Detta är, i mitt tycke, bokens grundfel. Så fort man börjar att diskutera dess berättelser i sådana termer, faller alltsammans som ett korthus.

Sven Ove Hansson

Boknotiser

Alvar Ellegård har redigerat boken *Kan vi lita på vetenskapen? En bok om vetenskapen och sanningen* (Natur och Kultur). Antologin rymmer fjorton artiklar om vetenskapens grundvärderingar och dess metodologiska förutsättningar. Både naturvetenskap och humaniora behandlas.

Håkan Arlebrand har skrivit boken *Drömmen om gudomligheten* (Libris), som är en kritisk granskning av mormonkyrkan. Författarens eget perspektiv är kristet.

Daniel Cohens nyutkomna bok *Gåttfulla platser* (Prisma) behandlar bl a myter som Atlantis och El Dorado.

I sin nyutkomna bok *Evigt liv* (Verbum) är Karl-Erik Tysk kritisk mot teologiskt utnyttjande av paranormala fenomen.

Inge Carlströms lilla bok *Fråga — undersöka — svara* (Esselte) riktar sig till läsare som vill stimulera grundskoleelevers intresse för forskning.

Olof Petterssons och Ingrid Carlbergs bok *Makten över tanken* handlar om makten över vad som sägs och skrivs i massmedia.

En modern lärobok i näringslära har nyss utkommit, *Näringslära för högskolan* (A&W) av Lillemor Abrahamsson m fl.

Lasse Levemarks och Klas Fresks *Tom Tits tricks* (Alfa-beta) har kommit i nyupplaga. Den innehåller en samling av naturvetenskapliga experiment för barn och ungdomar.

En nytgåva har också kommit av Bengt af Klintbergs *Råttan i pizzen*, som handlar om hur moderna sägner och myter uppkommer och sprids.